

יחזקאל דהיינו מעשה מרכבה שהיו כולם מוכנים לדעה ולמדרגת הדעת דמשה רבינו ע"ה הפרנס הכוללם. וגם לתלמידי חכמים בעתות ההעלם יוכל להתחזק על כל פנים בהשגה זו שמורשה לו מהאבות, וכדרך שכתב הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (ריש פ"ב) כיצד הדרך לאהבה ויראה כשישים האדם אל לבו וכו' עיין שם' (צדקת הצדיק קפט).
מש"כ בשם הרבי ר' בונם, 'שאמר לעולמו די' – שכבר די מזה להיוודע. כן כתב גם במי השלוח ח"א ס"פ מקץ. וע"ע פרי צדיק בראשית א; וארא ג; פסח ל.

'בעולם הזה יש סודות וסתרי תורה שאי אפשר לגלותם שלא יבואו לידי קלות ראש מפני היצר. עיין בספר ברית מנוחה, כתב כן על מאור אחד דאילו ידעו תקפו אפשר לבוא לידי קלות ראש. וזה טעם אין דורשין בעריות בשלושה וכו'... אבל כשיבוטל היצר הרע יתגלה הכל...'.
(צדקת הצדיק רלא. וע"ע בספר הזכרונות עמ' 46 ד"ה וכל זה; מכתב מאליהו ח"ד עמ' 101)

*

'בענין אשה שיש לה סכנה להתעבר... הנה אין דרכי לעיין בהירחונים, כי הלואי יספיק לי הזמן ללמד ולעיין בדברי רבותינו הראשונים והאחרונים אשר מהם אנו חיים, ולכן לא היה ידוע לי שענין חמור כזה ובפרט במדינה הזאת אשר על הרבה אפשר לומר שנפשו מחמדתן ומתאוה להקל, שיש להיות לזה הדין כמו בעריות שאין דורשין בשלושה כדאיתא בחגיגה דף י"א, היה נידון בירחון שהוא כדורש לפני אלפים וגם לפני אנשים פשוטים ורחוקים מיראת השם ויראת החטא, ומחפשים רק ליצל היתר לרמות את עצמן.

ולא דמי למה שדנו בזה רבותינו האחרונים בספריהם, כי בספרי תשובות מעיינים רק ת"ח הרוצים לברר הלכה לאמיתתה וכל אחד כותב מה שנראה לו באמת לדעתו, שזה הוא החיוב ללמד ולהורות, וכשהוא לשם שמים אמרו על זה אלו ואלו דברי אלקים חיים, אבל לידון בירחונים הוא גם לפני אנשים פשוטים והוא רחוק מלשם שמים...'.
(מתוך אגרות משה אה"ע ח"א סד. ועע"ש יו"ד ח"ג צא)

דף יב

'אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה שנאמר למן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים, כיון שסרה, הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו... אידי ואידי חד שיעורא הוא'. צריך באור מה ענין גדלו של אדם הראשון, ומהו 'אידי ואידי חד שיעורא'. וכן יש להבין מדוע משה רבינו בתוך דבריו לישראל אומר להם את גודל קומתו של אדם הראשון – מה שייכות לדבריו ומה צורך להזכיר זאת באותה שעה? (וביותר, שרש"י בפרוש החומש מביא דרש זה – הרי שזה נוגע לפשוטו של מקרא. וצ"ב).

והנה תכלית בריאת העולם היה כדי שיהא אדם בעל בחירה המקבל עליו עול מלכות שמים, וכל שאר הבריאה נועדה רק כדי לאפשר תכלית זו ('לצוות לזה' – ברכות ו:). אדם הראשון קודם החטא, יכול היה בעצמו להביא את העולם לתיקונו המלא ואז היה הוא בעצמו כביכול 'כל העולם כולו'. ובאשר הוא היה

תכלית הכל לכן היתה קומתו 'מהארץ ועד הרקיע', וכן 'מסוף העולם ועד סופו' – כלומר, היה הוא לבדו 'עולם ומלואו', וכל שאר הברואים אינם אלא טפלים לו (ואין כוונת הגמרא לגדול מוחשי בגשמיות – כמו שכתב הרשב"ץ בספרו 'מגן אבות' ושאר מחברים).

ואולם משחטא אדם והוצרכו בני האדם להביא את העולם לתיקונו, שוב לא התרכזה בו בלבד תכלית הבריאה כולה, וממילא התמעטה קומתו.

וכך נמשך עד עת מתן תורה, שאז – בפעם השניה בהסטוריה של העולם – היתה הבריאה כולה כביכול 'מרוכזת' בהר סיני, שם הגיעו למדריגת אדם הראשון קודם החטא (פ"ק דע"ז), והקב"ה הרכין שמים ושמי השמים והציען על ההר (רש"י שמות כ,ט), כי שם היתה תכלית הבריאה מקויימת.

וזהו שאמר להם משה לישראל, לא היה כדבר הגדול הזה מזמן שהיה אדם הראשון 'עולם ומלואו', וזו אך הפעם השניה מאז בריאת העולם שנתגלתה מדרגה זו (מהרב הדר יהודה מרגולין שיח').

ע"ע מאור עינים פינחס ד"ה במדרש; פרי צדיק נח ד; דברי חלומות יט; מכתב מאלהו ח"ב עמ' 137.

– כחות האדם מטבע בריאתו – עליונים ונשגבים מאד, בדומה למלאכים ולמעלה מהם [כמו שאמרו (בב"ר ז') שאמר הקב"ה למלאכים: 'הכמתו מרובה משלכם'].

ואם תאמר, מדוע איננו רואים את האדם בגדולה הזאת? – בגלל החטא המושך על האדם מסך המסתיר את כחותיו, עד שעיניו חדלות לראות כראוי, ואזניו משמוע, וכל תפארת גדולתו מתכסית בערפל.

ועם כל זאת אין טבע תולדתו משתנה, ובכל זמן שהוא מתרומם מעל חטאיו, יעמוד שוב על דמות דיוקנו הראשונה ועל שיעור קומתו שבתחילת יצירתו – יראה מסוף העולם ועד סופו ויהא שליט ומרומם מעל כל הברואים. ואמנם במשך הדורות הגיעו אישים מסוימים למדרגות כאלו, שנפקחו עיניהם ואזניהם ושאר כחותיהם עד שהתעלו למעלות עליונות בדומה לבני אדם הקדמונים (אור הצפון ח"ב עמ' פח-פט).

וע"ע בענין זה: שבט מוסר ג,ה; שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ ה תשל"א; עלי שור ח"ב עמ' כ.

'עשרה דברים נבראו... אור וחשך...'. ה'חשך' האמור כאן אינו החושך שאנו מכירים, שהוא העדר אור ואינו בריאה, אלא הוא יסוד מיסודות הבריאה, [והוא ה'אש' היסודי] (מהר"ץ חיות, עפ"י רמב"ן שמות ומורה הנבוכים).

'תהו – קו ירוק שמקיף את כל העולם כולו'. 'שמעתי דרצה לומר ה'ראה כמו שאמרו בזהר (שלה קעה). דגוון תכלת מורה יראה. [נפירושו שאותה היראה כוללת הכל ומכל הנבראים אין מי שלא ירא מזה]' (מתוך דובר צדק עמ' 61. עע"ש).

ע"ע פירושים אחרים: חדושי אגדות מהרש"א; עבודת ישראל פר' בלק ד"ה כי מראש.

'בית שמאי אומרים שמים נבראו תחלה... ובית הלל אומרים הארץ נבראת תחלה... למי משבח – למי שאין דרכו להשכים והשכים'. ה'שמים' מורה על הנפש וה'ארץ' – הגוף. הנפש משגחת תמיד להש"י משא"כ הגוף, אך הצדיק שמצמצם את גופו בהנאות עולם הזה, זהו 'מי שאין דרכו להשכים והשכים'.

ומצינו בצדיקים שהיו מעדנים את גופם, כגון הלל שאמר (ויקרא רבה לד,ג) איזיל ואגמול חסד להדי עלובתא. ומכל מקום היה מבין בכל אכילותיו, בכל כזית וכזית, אם צריך לאכול עוד אם לא, ולא

יאכל אכילה כלשהי שעל ידה ישכח הש"י. [וזהו יודע צדיק נפש בהמתו – הגוף. ואילו רחמי רשעים אכזרי – מי שידמה לו שמרחם על הגוף ואוכל יותר מכפי הראוי לו לעבודת הש"י, זה נקרא 'אכזרי'] (עפ"י מי השלוח ח"א לקוטי הש"ס).
ע"ע עבודת ישראל ריש בראשית.

(ע"ב) ריש לקיש אמר שבעה, ואלו הן... –

שבעת הרקיעים הם שבע 'מחיצות' רוחניות, זו למעלה מזו, אותן צריך האדם לעבור בעלייתו הרוחנית בעבודת ה', וכנגדן שבע לשונות של בקשה ב'עלה ויבוא' שתעלה תפילתנו ותכנס לפנינו מכל אותן המחיצות ('ויפקד ויזכר' אחד הם), ואלו פרטן:

וילון – היא המחיצה הראשונה המבדלת בינינו לבין השי"ת, וכנגדה ראשית העבודה הרוחנית של האדם, להשתוקק לעלות, זוהי העליה הראשונה – 'יעלה ה'.

רקיע – הוא המבדיל בין מים למים, הוא המבדיל בין הגוף לנפש, ובו 'מתיבתא דרקיע' שאליה הנפש שבה אחר היפרדה מהגוף. עבודת האדם השייכת למחיצה זו – לסלק את הגופניות החוצצת, בהשיב אל לבו שכל עניני הגוף אינם אלא פְּלִים לעבודת ה' – וזה שאנו מבקשים 'ויבוא' כדכתיב: ברוך הבא בשם ה' – למתיבתא דרקיע.

שחקים 'שבו ריחיים עומדות ושוחקות מן לצדיקים' – היינו שנהנים מזיו השכינה כל אחד לפי עמלו ועבודתו בעולם הזה, כדרך שטעמו במן טעמים שונים זה מזה כפי הרגלו של כל אדם, שלפי ערך העמל והיגיעה זוכה למיני טעמים של גילוי – זוהי בחינת 'ויגיע' (רמז ליגיעה).

מעון (הגר"א גורס "מעון" לפני "זבול") – שם הוא מקור הברכה, כמו שכתוב: השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך... שממקום שבו מברך את עמו שם מעונו וקורת רוחו (וכנוסח הברכה 'שהשמחה במעונו'), ובה במידה שאנו מגלים ורואים אלקותו, כך הוא מתגלה עלינו לברכנו, כמו שדרשו 'יראה' – 'יראה'. ועבודת האדם במדרגה נעלה זו היא לכוין מעשיו לצורך גבוה ולא לצורך עצמו, היינו להקל על צער השכינה כביכול, שלא יעכבו מעשינו מלהשפיע עלינו שפע וברכה. וכמו שהתחוננים צריכים לעליונים כך העליונים וכו' כידוע. עבודה זו היא מקור הברכה, וזה שאנו מבקשים 'ויראה'.

זבול – 'שבו ירושלים (של מעלה) ובית המקדש ומזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן'. וכתבו התוספות שמקריב עליו נשמותיהן של צדיקים. והיא עבודת הרצון והחשק למסירות נפש בעבודתו יתברך, וכפי מידת התמסרותנו בעבודה וגודל רצוננו, כך מידת רצונו יתברך בנו וריצוי קרבנותינו – 'וירצה'.

מכון. מקום השמיעה והקבלה הנכונה אינה אלא במכון שבתו, כמו שכתוב: ואתה תשמע מן השמים מכון שבתך. מכון פירושו: קביעות. כערך הקביעות וישוב הדעת שלנו ברוחניות כך ערך 'שמיעתנו' והשגתנו, וכמידת שמיעתנו כך נשמעת תפילתנו לפניו – 'וישמע'.

ערבות – הרקיע העליון ביותר שבו אוצר הנשמות. ובעבודת האדם: דבקות גמורה בשורש הוויתנו – בחינת עבודה לשמה באופן הטהור ביותר, והנשמה היא המעלה זכרונינו ופקודת מעשינו, כי רשמי המעשים נקבעים בנשמה, ובכך נבחנת האמת המוחלטת של ה'לשמה' הטהור. זוהי הזכירה והפקידה של המעשים – 'ויזכר ויפקד'.

הרי לפנינו שבע מדרגות בעבודה, מן התשוקה הראשונה לעליה, עד לדבקות הגמורה (מכתב מאלהו ח"ג עמ' 011 עפ"י הגר"א).

'כל העוסק בתורה בלילה – הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום'. רש"י (בע"ז ג) מפרש: נותן חינו בעיני הבריות; –

לפי שדרך המנדד עיניו משינה בלילה, פניו זועפות ביום, אמר שהעוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד, המאיר לו פנים.

ובמאירי: '... חוט של חסד ביום – בשעה שהבריות שואלות אותו ומשיב כהוגן'.

ויש לפרש עוד: שמוצא חן וחסד בעיני ה' ותפילתו מתקבלת ביותר, וכהמשך אותו פסוק שהביא: '... תפילה לא-ל חי' [וכמו שאמרו (תמיד פ"ד): כל העוסק בתורה בלילה – שכינה כנגדו שנאמר קומי רני בלילה לראש אשמורות, שפכי כמים לבך נכח פני א'. וסוף המקרא הוא: שאי אליו כפיך, וכדכתוב (בתהלים פד): יום צעקתי בלילה (שלפניו) נגדך – תבא לפניך תפילתי] (עפ"י חדושי הנצי"ב ובתשובתו משיב דבר ח"ה ג. וע' לקוטי מוהר"ן א).

ע"ע במובא בסנהדרין מד: על בחינת 'שירה' שבתורה המיוחדת לעסק התורה בלילה. וע"ע בקונטרס קדושת השבת ז עמ' 41; חדושי מוהר"י שפירא ע"ז ג; נפש חיה (מרגליות) או"ח רלח, א.

*

הנה קטע מתוך תשובת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה או"ח ח"ה ה, ב), בענין הכוונה בפסוק הראשון של קריאת שמע: '... ומה שכתב כתר"ה שיתכווין בכל שבעת הרקיעים – זה לא הוזכר בשום מקום, ואין להוסיף מעצמנו, אף אם לכולי עלמא היה שבעה רקיעים. ובפרט שרבי יהודה בחגיגה דף י"ב ע"ב סבר שהם שניים, ובלשון הרמב"ם פ"ג מיסודי התורה כתב שהם תשעה, ועיין בה'פירוש' מה שתירץ, ורבי אליעזר בן יעקב שאמר עוד למעלה מראשי החיות ומשמע שלא פליגי עליו. וגם הא איכא גם למעלה משבעה רקיעים ולמטה, ויש אחורי הכיפה דד' רוחות, שאסור וגם לא שייך להסתכל בזה, וצריך לכווין שגם שם ליכא אלא ה' אחד, לכן אסור לחשוב ז' רקיעים אלא סתם למעלה ולמטה. וברמב"ם פ"ב מק"ש ה"ט שנקט בשמים ובארץ, וכן בשלחן ערוך סעיף ו' וכן בטור בלשון ה'יש מפרשים', נראה משום שהשמים סתם קאי על כל מה שלמעלה, ובארץ סתם על כל מה שלמטה, אבל כשיאמר מספר ז' רקיעים הוא למגרע'.

דף יג

'... ובמכוסה ממך אל תחקור. במה שהורשית – התבונן'. אמר בלשון ציווי, כמו שכתבו החוקרים והפלוסופים שיש לאדם לחקור על מציאותו מתוך הברואים שבעולם (מהרש"א).

'לבו דואג בקרבו' – 'דכל מה שמשיג יותר, לבו דואג יותר בקרבו, שאינו מרגיש להבין איזו שייכות יש לו לדברים גבוהים כאלה והוא ממעט עצמו יותר ומשיג השיפלות, וזה יהיה בולם פיו מלדבר ולבו מלהרהר ויוכל לזכות על ידי סוד הדעת להיות מבין מדעתו' (פרי צדיק בשלח יא).

'אין מוסרין סתרי תורה אלא למי שיש בו חמשה דברים...'. יש מפרשים 'סתרי תורה' – קולות שהרב יודע בהרבה מצוות שאין ראוי לגלותם לעמי הארץ אלא לתלמיד חכם. וכן 'סתרי עריות' שאמרו הן קולות שיש בעריות, כגון קדושין שיש כמה אופנים שאינם קדושין, שאין אדם ראוי לגלות סתרים

כעדשה מן השרץ מטמא (בהם – בכולם. מהם – במקצתם. הכיצד, עד שיגע במקצתו שהוא ככולו. שיערו חכמים בכעדשה שכן חומט תחילתו בכעדשה. רבי יוסי בר' יהודה אומר: כזנב הלטאה); בתו מאנוסתו, אינה מפורשת בכתוב ולמדו איסורה וענשה בגזרה שוה (הנה הנה; זמה זמה).

פרק שני; דפים יא – יג

י. א. בכמה אנשים מותר לדרוש בעריות, במעשה בראשית ובמעשה מרכבה?
ב. באלו דברים לא הורשינו להתבונן?

א. אין דורשים בסתרי עריות (= בהלכות שאינן מפורשות בתורה. עפ"י רש"י ור"ח. ומהרש"א פירש: סוד טעם איסור עריות) לשלשה אנשים, שאם אחד מהם נושא ונותן עם הרב, השנים האחרים דנים ביניהם ולא ידעו מה אומר הרב ועלולים להתיר את האסור, משום שעריות נפשו של אדם מחמדתן ומתאוה להן תמיד. ולא במעשה בראשית לשנים (כי שאל נא לימים ראשונים – יחיד שואל ואין שנים שואלים). ולא במרכבה ליחיד אלא אם כן היה אותו תלמיד, חכם ומבין מדעתו (שלא יצטרך לשאול לרב כשיסתפק לו, דלאו אורה ארעא לפרש הדברים. רש"י). ובברייתא (יג.) אמרו אין מוסרים ראשי פרקים אלא לבית דין ולכל מי שלבו דואג בקרבו. וללשון אחרת, והוא שלבו דואג בקרבו (ואינו מיקל את ראשו. רש"י). [ופרטו בגמרא (שם) עד היכן הוא מעשה מרכבה במקראות שביחזקאל, היכן מוסרים רק ראשי פרקים והיכן אין מוסרים כלל].

א. 'מעשה בראשית' פירש רבנו תם, שם בן מ"ב אותיות היוצא מבראשית ומפסוק שלאחריו. והרמב"ם (יסודי התורה ג-ד) פירש 'מעשה בראשית' – יסודות הבריאה, ו'מרכבה' – תורת האלקות. ויש מפרשים מעשה מרכבה – שימוש מעשי בשמות הקדש (ע' בפירוש רבי עובדיה מברטנורא; תוי"ט ותפארת ישראל; שערי אורה בהקדמתו).

ב. מהרש"א פירש שלאב בית דין [שלבו דואג בקרבו] מוסרים ראשי פרקים גם אם אינו בגדר 'חכם מבין מדעתו', ואילו לחכם המבין מדעתו מלמדים אותו מעשה מרכבה ממש.

ב. כל המסתכל בארבעה דברים אלו, רתוי (י"ג: ראוי) לו כאילו לא בא לעולם; מה למעלה מה למטה מה לפניו ומה לאחור. ומבואר בגמרא (יג.) שעד הרקיע (השמיני) שלמעלה מראשי חיות הקודש יש רשות לדבר, מכאן ואילך אין רשות.

דף יג

יא. האם מותר למסור דברי תורה לעכו"ם?

אמר רבי אמי: אין מוסרים דברי תורה לעובד כוכבים שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטם בל ידעום. הרמב"ם הרי"ף וטשו"ע השמיטו הלכה זו. ויש מי שכתב שלהלכה אין איסור בדבר (שו"ת באר שבע. וע' שפת אמת), אבל האחרונים דחו דעה זו ופסקו לאסור [והסבירו את השמטת הפוסקים בכמה פנים].

יש מחלקים בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה, ויש מחלקים בין פשט הכתובים לעיון והעמקה.